

Vízrajzok és emlékfolyamok – A KönyvTÁRlat VIII.

A KönyvTÁRlat VIII. sorozata *Emlékfolyamok* címmel 2018 novemberében kezdte a Kárpát-medence egészét bejáró hömpölygését. Az emlékezet és vizeink kapcsolatát középpontba állító események több művészeti területet, kapcsolódó tudományágat is körbeöleltek. Egyfelől a vizeinkhez, vízrajzunkhoz, vízgyűjtő területeinkhez, vizekkel határolt tájegységeinkhez tartozó kulturális emlékezethez kapcsolódtak, hiszen maga a víz (a folyó, folyam) az emlékezet rétegeinek, folyamának, sodrásának szimbólumaként is érthető. Magyarország vízrajza pedig mindazokat az emlékhelyeket, művészeti ágakat, műalkotásokat és tudományágakat is kulturális vízhálózattá formálja, amelyekből néhány csomópontot, területet meg tudunk mutatni a hat alkalomból álló sorozatban.

Először 2018. november 8-án a Balaton irodalmi emlékhelyeiről – Füred, Badacsony, Szigliget, Sümeg – és a Balatonhoz köthető írókról, költőkről beszélgetett Ambrus Lajos író és Alexa Károly irodalomtörténész. Az est során Kisfaludy Károlytól kezdve Berzsenyin, Jókain, Szabó Lőrincen át vezetett a hosszú névsor, egészen Hajnóczy Péterig. Költők, írók, akiket megihletett a balatoni táj és a balatoni vidékhez kötődő számos történet, legenda. A könyvtár gyűjteményéből Dede Franciska irodalomtörténész, az est házigazdája *Balaton lapok* címmel mutatott be válogatást. A közönség részleteket láthatott a Jókai Mór *Az arany ember* című regénye alapján 1918-ban forgatott némafilmből is, amelynek képsorait Darvas Ferenc zeneszerző improvizációival kísérte zongorán.

A nyolcadik évad második alkalmát december 13-án rendeztük meg. Az est felelevenítette a Szamos folyóhoz kapcsolódó különböző „Kolozsvár-emlékezetek”-et. Vendége Tompa Andrea író, színházi szakember volt, akinek nagy sikerű regényeiben Kolozsvár 20. századi zaklatott történelme elevenedik meg. *A Hóhér háza. Történetek az aranykorból, a Fejtől s lábtól. Kettő orvos Erdélyben*, valamint az *Omerta. Hallgatások könyve* című sokak által olvasott regények szerzőjével Balázs Imre József és Boka László irodalomtörténészek beszélgettek. Az est legfőbb témái és kérdései elmélyült diskurzust eredményeztek. Szó esett arról, hogy emberek összefonódó vagy éppen szétváló sorsaiban hogyan jelenik meg egy város, egy régió. Lehet-e másként, mint szakaszokra

bontva tárgyalni annak történelmét, sorsát, emlékeztet a monarchiabeli, a két világháború közötti, majd a kommunista diktatúrák ideje alatt? Van-e emlékezteteli kontinuitás egy-egy fikatív történet és nagyon is valós személyek, események között? Az esten Albert Csilla és Dimény Áron, a Kolozsvári Állami Magyar Színház színművészei az ötvenes évek Kolozsvárjának külvárosában és környékén játszódó *Omerta. Hallgatások könyve* felolvasóestre készített, rövidített változatát adták elő. Boka László, az est házigazdája legendás kolozsvári folyóiratokból mutatott be válogatást.

A sorozat harmadik eseménye 2019. január 24-én a Dunához és a Szigetcsúcshoz vezette a résztvevőket. Ugyanis a Dunakanyarban, a Szentendrei-sziget északi csücskében fekvő Kisorosziban a hatvanas évektől kezdve egyre több író telepedett meg, hétvégi házakban vagy olykor állandó lakosként. Az elsők egyike Mészöly Miklós volt, akit a Dunához mindig is szoros szálak fűztek, hiszen Szekszárdon született, majd évtizedekig élt Kisorosziban. Nadas Péter, egy ideig Csaplár Vilmos, aztán Balassa Péter, Kukorelly Endre szintén vett vagy bérelt ott házat. Kisoroszi egyfajta irodalmi és politikai zarándokhelyé is vált, mivel rengeteg, főleg fiatalabb író látogatta rendszeresen az ott időző mestereket – többek között előadóink is, Márton László író és Szkárosi Endre költő, irodalomtörténész, egyetemi tanár.

A beszélgetés a Mészöly–Polcz házaspár köré szerveződött, hiszen ők évtizedeken keresztül Kisorosziban töltötték a tavasztól ősziig terjedő időszakot, s ők voltak az irodalmi élet centruma. És azért is, mert Mészöly írói és közéleti gondolkodásában a „hely” – legyen az szülőváros, tartós lakóhely vagy visszatérő látogatások színtere – mindig középponti szerepet játszott. Az est felütéseként Bozó Andrea színművész és Bagossy László színházi rendező olvasott fel részleteket *A bilincs a szabadság legyen* című levelezéskötetből, majd *Két és fél perc Kisorosziról* címmel részletet játszottunk le az OSZK által készített, korábban még soha be nem mutatott Mészöly Miklós-életútinterjúból. Ezt követően került sor Márton László író és Szkárosi Endre költő, irodalomtörténész beszélgetésére Mészöly Miklós és Polcz Alaine munkásságáról, életéről, személyes emlékeiket is felidézve. A minitárlaton a Petőfi Irodalmi

Múzeumban őrzött Mészöly-hagyatékából, valamint az OSZK gyűjteményéből mutattunk be néhány, a témához kapcsolódó, különleges darabot.

2019. március 28-án a magyarlakta Duna-meder déli szakaszához érkeztünk, az estet *A Dunánál – homok és víz, Vajdaságképek* címen rendeztük meg Tolnai Ottó és Ladik Katalin közreműködésével. A Duna határokon át-hömpölygő folyam. Összeköt, szállít, kincsek és uszadékok „fecsegnek a felszínén”, „hallgatnak mélyén”. A nagy folyó ugyanakkor elválaszt, elhatárol egymástól időt és teret, kultúrákat, közösségeket, múltat és jelent. Az este folyamán tehát a „víz emlékezetét” próbáltuk nyomon követni. A határ(on)lét, a kisebbségi lét és művészet vizekben, hordalékrétegekben megcsillanó múltjáról, jelenéről két, tudásban, érzékenységben és műfajokban határtalan alkotó tett „vallomást” a közönség számára: Tolnai Ottó költő, író és Ladik Katalin költő, performer, színésznő. Mindketten több szállal kapcsolódnak Csáth Gézához, „árvacsáthhoz”, a szabadkai születésű, tragikus sorsú író-orvoshoz, akinek novelláiban megelevenedik az álomszerűvé formált bácskai táj. Az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményéből Csáth Géza *Délutáni álom* különlegesen szép szecessziós kötetét mutattuk meg a látogatóknak. Az est házigazdája ezúttal Visy Beatrix irodalomtörténész, kritikus volt. Tolnai Ottóval folytatott beszélgetését követően Ladik Katalin adott elő vízhez, folyóhoz, Dunához köthető hang(zó)költeményeiből.

Április 11-i rendezvényünknek címe *Gondolat/folyamok a Tözsér-Árpád-földrészén* volt, vendége pedig Tözsér Árpád felvidéki költő, irodalomtörténész, műfordító, akivel Korpa Tamás költő beszélgetett. A költészetnap dialógus azt a minduntalan újraformálódó tözséri lírai földrajzot igyekezett körbejárni, melynek lényegét a költő 1993. december 4-i naplójegyzete a következőképpen összegezi: „nem azt érzem, hogy én nézek kifelé, hanem azt, hogy a világ néz befelé, rám, hogy az általam egykor megélték visszanéznék”. Vajon ebben a gondolati és érzékelési alapállásban milyen szerepet tölt be a világkultúra földrajza, ezúttal elsősorban nagy folyói (a Styx, a Léthé, az Eridanosz), valamint a szülőföld konkrét folyói és hegyei (Garam, Rima, Sajó, Vág és a Kárpátok)? Van-e Gömörországnak emblematisz folyója, és mit jelent Pozsonynál a Duna?

Az est folyamán részletek hangzottak el Kalapos Éva Veronika tolmácsolásában Tözsér Árpád műveiből, továbbá Petőfi Sándor, Andrej Sládkovič és Tompa Mihály alkotásaiból. A rendezvény másik kiemelt vendége

Szvorák Katalin népdalénekes, előadóművész volt, aki a palóc folklór gyöngyszemeiből nyújtott ízelítőt.

A nemzeti könyvtár kincseiből válogató minitárlat központi műtárgyai ezúttal Tözsér Árpád eredetileg 1979-ben megjelent, 2006-ban újra kiadott *Genezis* című kötetei voltak.

A Könyvtárlat *Emlékfolyamainak* záróeseménye 2019. május 30-án Grecsó Krisztián író, költő, szerkesztő és Hrutka Róbert zenész, zeneszerző közreműködésével zajlott. *Mesél a Tisza és a Körös* – mesélt az író meg a dal.

Grecsó Krisztián költeményeit és prózáját átszövi a Tisza és a Körös vidékét megidéző emlékezés, amely a korábbi és a mai generációk történeteit, a változó vagy éppen álló időhöz való viszonyát rögzíti. Az est folyamán e szövegekből, köztük a *Vera* című, közelmúltban megjelent regényéből olvasott fel a szerző. Továbbá zene és irodalom izgalmas dialógusának is tanúi lehettünk: a személyes és kollektív emlékezet és az irodalmi szövegek ihlette, Hrutka Róberttel írott közös dalokból adtak elő meghívott vendégeink.

A könyvtárunk kincseiből válogató minitárlat központi műtárgya ezúttal Petőfi Sándor 1847-es költeményének, *A Tiszának* a kézírata volt, amelyet Rózsafalvi Zsuzsanna irodalomtörténész mutatott be.

Aki nyomon követte a felkínált vízvonalakat, annak számára a „Kárpát-medencei vízrajz” eseményein valóban kirajzolódhatott kortárs szerzőink múlthoz, jelenhez, szülőföldhöz, irodalomhoz való viszonya, az emlékezet kötetekben, szövegekben, dalokban és produkciókban megőrződő vízrajzi térképe.

Visy Beatrix
visy.beatrix.at.oszk.hu